

2. Бурячок А. А. Спільні словотворчі процеси в іменниковій термінології східнослов'янських мов [Текст] / А. А. Бурячок. // Науково-технічний прогрес і мова – К. : Наукова думка, 1978. – С. 161–194.
3. Даниленко В. П. О терминологическом словообразовании / В. П. Даниленко // Вопросы языкознания, 1978. – № 4. – С. 76–86.
4. Даниленко В. П. Русская терминология: Опыт лингвистического писания / В. П. Даниленко. – М. : Наука, 1977. – 246 с.
5. Карпіловська Є. А. Вступ до прикладної лінгвістики: комп'ютерна лінгвістика / Є. А. Карпіловська. – Донецьк : ТОВ «Юго-Восток, Лтд», 2006. – 188 с.
6. Коваленко А. Я. Загальний курс науково-технічного перекладу: [навчальний посібник] / А. Я. Коваленко. – 2001. – 290 с.
7. Коссаєв О. М. Англо-українсько-російський словник з інформатики та обчислювальної техніки [Текст] / О. М. Коссаєв, С. Л. Маньковський. – Львів : Світ, 1991. – 488 с.
8. Панько Т. І. Українське термінознавство: Підручник / Т. І. Панько, І. М. Кочан, Г. П. Мацюк. – Львів : Світ, 1994. – 216 с.
9. Склад і структура термінологічної лексики української мови / [за ред. А. В. Крижанівської]. – К. : Наукова думка, 1984. – 192 с.
10. Українська термінологія і сучасність : Зб. наук. праць. Вип. VI / [відп. ред. Л. О. Симоненко]. – К. : КНЕУ, 2005. – 448 с.
11. Щерба Д. В. Засоби запозичення та асиміляція англомовних комп'ютерних термінів [Електронний ресурс] / Д. В. Щерба – <http://eprints.zu.edu.ua/>

УДК 81:811.111

О. О. Кульчицька, Е. А. Балог,

ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», м. Івано-Франківськ

МОВЛЕННЄВИЙ КОД «ДЕВ'ЯТИ ОПОВІДАНЬ» ДЖ. Д. СЕЛІНДЖЕРА

Стаття присвячена питанню мовленнєвого коду «Дев'яти оповідань» Дж. Д. Селінджера. Мовленнєвий код трактується як спосіб дискурсу, що використовується усіма учасниками комунікації і є елементом вербального контексту. У художньому творі мовленнєвий код можна розглядати як єдність двох складових – зовнішньої комунікації (між автором і читачем на макрорівні комунікації) і внутрішньої комунікації (між персонажами твору на макрорівні комунікації); при цьому очевидно, що перша включає в себе другу.

У збірці оповідань Селінджера зовнішня комунікація набуває форм розповіді всезнаючого наратора або одного із персонажів. Всезнаючий наратор презентує події як сторонній споглядач, подаючи ряд окремих деталей як контекстне тло історії. Розповідь від першої особи більш емоційно забарвлена, хоча оповідач намагається об'єктивно презентувати події чи передати свій психологічний стан на той момент; він також висловлює оцінку, що нетипово для розповіді всезнаючого наратора. Одна із характерних рис зовнішньої комунікації «Дев'яти оповідань» – це широке використання імплікатур.

Система внутрішньої комунікації у збірці Селінджера складна і різноманітна. Можна запропонувати такі критерії аналізу персонажного дискурсу: вік співрозмовників (дитина / дорослий), наявність / відсутність імплікатур мовчання або замовчування певної інформації, використання / відсутність брехні. Діти в оповіданнях Селінджера розмовляють «як діти» (розмовний стиль мовлення, перерване мовлення, перебивання співрозмовника, сконцентрованість на власних проблемах і неухважність до питань, що їх піднімає співрозмовник, небажання підтримувати розмову, іррелевантність, непослідовність) або «як дорослі» (використання високого стилю, роз'яснення, обговорення філософських і соціальних проблем). Діти часто використовують мовчання, але не вдаються до брехні; їх мовлення позбавлене імплікатур. Мовлення дорослих, навпаки, багате на імплікатури, вони можуть вдаватися до замовчування важливої інформації або до прямої брехні.

Ключові слова: мовленнєвий код, контекст, мікрорівень / макрорівень комунікації, внутрішня комунікація, зовнішня комунікація, імплікатура.

Стаття посвячена проблеме речевого кода «Девяти рассказов» Дж. Д. Сэллинджера. Речевой код трактуется как способ дискурса, используемый всеми участниками процесса коммуникации, как элемент вербального контекста. В художественном произведении речевой код представляется единством двух составляющих – внешней коммуникации (между автором и читателем на макроуровне коммуникации) и внутренней коммуникации (между персонажами произведения на микроуровне коммуникации).

В сборнике рассказов Сэллинджера внешняя коммуникация принимает формы рассказа всезнающего нарратора или одного из персонажей. Всезнающий нарратор передает ход событий как посторонний наблюдатель, представляет ряд конкретных деталей как контекстный фон истории. Рассказ от первого лица более эмоционально окрашен, хотя рассказчик стремится объективно излагать события или передавать свое психологическое состояние на тот момент; он также выражает оценку, что нетипично для рассказа всезнающего нарратора. Одной из характерных черт внешней коммуникации «Девяти рассказов» является широкое использование импликатур.

Система внутренней коммуникации в сборнике Сэллинджера сложна и разнообразна. Можно предложить следующие критерии анализа дискурса персонажей: возраст собеседников (ребенок / взрослый), наличие / отсутствие импликатур, молчание или замалчивание определенной информации, использование / отсутствие лжи. Дети в рассказах Сэллинджера разговаривают «как дети» (разговорный стиль речи, перерванная речь, перебивание собеседника, сосредоточенность на собственных проблемах и невнимание к проблемам собеседника, нежелание поддерживать разговор, иррелевантность, непоследовательность) или «как взрослые» (использование высокого стиля, разъяснения, обсуждение философских и социальных проблем. Дети часто прибегают к молчанию, но не ко лжи; их речь не содержит импликатур. Речь взрослых, наоборот, характеризуется широким спектром импликатур; они прагматично замалчивают важную информацию или открыто лгут.

Ключевые слова: речевой код, контекст, микроуровень / макроуровень коммуникации, внутренняя коммуникация, внешняя коммуникация, импликатура.

The article highlights the issue of speech code, a shared mode of discourse, as an element of verbal context in «Nine Stories» by J.D. Salinger. In the works of fiction, speech code may be regarded as a unity of two constituents – outer communication (macro-level communication between the author and the reader) and inner communication (micro-level communication between characters), the former actually including the latter.

In Salinger's book, outer communication takes the form of a story told by the omniscient narrator or by one of the characters: the omniscient narrator presents the events through the eyes of an outsider providing important elements of contextual background; the first person narrations are more emotionally charged, though the narrator aims at objective presentation of facts and his own emotional state at a certain point; he also passes judgments, which is not typical of the omniscient narrator. The most noticeable feature of outer communication in «Nine Stories» is the use of implicatures.

The inner communication system in Salinger's book is complex and diverse. The following criteria for the analysis of the characters' discourse may be suggested: the age of a character (child / adult), presence or absence of implicatures, silence and/or glossing over certain information, presence or absence of lies. In the book, the children speak «children-like» (using colloquial style, stopping mid-sentence, interrupting, focusing on one's own problems and disregarding those of an interlocutor, refusing to keep up a conversation, being irrelevant and inconsistent) or «adult-like» (using high style, explaining, discussing philosophical and social issues). They use silence, but their speech is implicature-free and they do not resort to lies. The speech of the adult characters is highly implicature-free, adults may gloss over important information or use a downright lie.

Key words: speech code, context, micro-level / macro-level communication, inner communication, outer communication, implicature.

Мовленнєвий код – це прийнята вербальна система комунікації. За Р. Якобсоном це спосіб дискурсу, що сприймається, повністю або частково, як адресантом, так і адресатом [4]. Д. Крістал вважає мовленнєвий код вербальною складовою контексту [3, с. 48–49].

Метою роботи є аналіз мовленнєвого коду «Дев'яти оповідань» Дж. Д. Селінджера, збірки, що є знаковим явищем у літературі ХХ століття. Ми ставимо перед собою **завдання** виокремити основні елементи системи комунікації автора і розглянути критерії аналізу мовленнєвого коду персонажів. Останнє положення визначає **новизну** дослідження. Його **актуальність** зумовлена спрямованістю сучасної філологічної науки на виявлення засобів реалізації імпліцитних смислів у художньому творі.

У художньому дискурсі вирізняють макро- і мікрорівень комунікації [5, с. 38]; відповідно система художньої комунікації має два нерівнозначні аспекти – зовнішня комунікація, тобто «автор – читач», і внутрішня комунікація, тобто «персонаж – персонаж» [1, с. 64; 2, с. 21]. Ці аспекти є нерівнозначними, оскільки внутрішня комунікація між персонажами є, крім того, дієвим імпліцитним засобом передачі авторських смислів.

Система зовнішньої комунікації включає мовлення автора і мовлення персонажів. У «Дев'яти оповіданнях» мовлення автора вирізняється структурною простотою, багатістю, але не переобтяженою рідко вживаними словами лексичною наповненістю, наприклад: *She was a small, almost hipless girl of twenty-five, with styleless, colorless, brittle hair pushed back behind her ears, which were very large. She was dressed in knee-length jeans, a black turtleneck pullover, and socks and loafers. Her joke of a name aside, her general unprettiness aside, she was – in terms of permanently memorable, immoderately perceptive, small-area faces – a stunning and final girl.* (Down at the Dinky, p. 31). Героїня оповідання Бу Бу Танненбаум зовсім не схожа на середньостатистичну американську дружину 50-х років – вона негарна, впевненість у собі і своїх силах з'являється у неї не завдяки статусу чоловіка чи добробуту родини, а завдяки високій духовності та освіченості сім'ї Глассів, із якої вона походить. Цікаво порівняти Бу Бу з Мюріель, дружиною її брата Сеймора. Перераховуючи заняття Мюріель (with her little lacquer brush <...> *she went over the nail of her little finger; replaced the cap on the bottle of lacquer; passed her left – the wet – hand back and forth through the air; picked up a congested ashtray* (A Perfect Day for Bananafish, p.3)) автор імплікує ідею несумісності кіл суспільства, до яких належать Сеймор і Мюріель.

Селінджер подає ситуацію з точки зору всезнаючого наратора або від імені одного з персонажів. Всезнаючий наратор презентує події вибірково, не розгортаючи широке контекстне тло. Завдяки цьому нечисленні деталі контексту – одяг, звички, жести, предмети, дрібні дії, елементи зовнішності – набувають особливої ваги і відіграють роль важливих імплікатур, які значно підсилюють експліцитні смисли.

У розповіді від першої особи доросла людина розповідає про своє дитинство чи юність; така розповідь забарвлена відтінками емоцій – м'яким гумором, співчуттям, самоіронією, гіркотою, відчаєм. Оповідач оцінює ситуацію і себе у минулому з точки зору вже набутого досвіду, це погляд зі сторони, наприклад: *My mother and father were divorced during the winter of 1928, when I was eight, and mother married Bobby Agadgian late that spring. A year later, in the Wall Street Crash, Bobby lost everything he and mother had, with the exception, apparently, of a magic wand. In any case, practically overnight, Bobby turned himself from a dead stockbroker and incapacitated bon vivant into a live, if somewhat unqualified, agent-appraiser for a society of independent American art galleries and fine arts museums* (De Daumier-Smith's Period, p. 55).

Внутрішня комунікація «Дев'яти оповідань» надзвичайно різнобарвна. Основними критеріями, згідно з якими можна класифікувати мовленнєвий код персонажів, є такі: вік мовця – дитина / дорослий; наявність / відсутність імплікатур; використання мовчання або замовчування як прагматичного елементу комунікації; використання / відсутність брехні.

Діти в оповіданнях Селінджера можуть розмовляти «як діти» (використання розмовного стилю, перерване мовлення, перебування співрозмовника, переконаність у важливості власного повідомлення і неухильність до проблем співрозмовника, небажання продовжувати розмову, іррелевантність, непослідовність, відсутність імплікатур), або «як дорослі» (від високого книжного стилю Есме до дохідливого тлумачення Тедді складних філософських доктрин), наприклад: *«Why do people in films kiss sideways?» he demanded. «Sideways?» I said. (For Esme – with Love and Squalor, p. 42). «I'm training myself to be more compassionate. My aunt says I'm a terribly cold person. <...> I live with my aunt. She's an extremely kind person. Since the death of my mother, she's done everything within her power to make Charles and me feel adjusted.» (For Esme – with Love and Squalor, p. 41).*

У Селінджера мовчання дитини – це не замовчування чи різновид брехні, як у дорослих, а зосередженість на власних проблемах, наприклад: *«Really?» said Mary Jane enthusiastically. She leaned forward. «Do you have a beau, Ramona?» Ramona's eyes, behind thick, counter-myopia lenses, did not reflect even the smallest part of Mary Jane's enthusiasm. «Mary Jane asked you a question, Ramona.» Eloise said. Ramona inserted a finger into her small, broad nose. «Stop that.» Eloise said. «Mary Jane asked you if you have a beau.» «Yes,» said Ramona, busy with her nose. (Uncle Wiggily in Connecticut, p. 12).*

Характерною ознакою мовлення дорослих є замовчування і брехня, наприклад: *«I'm not worryin' about it,» Sandra responded. «The last thing I'm gonna do is worry about it. Only, it drives ya loony, the way that kid goes pussyfootin' all around the house. Ya can't hear him, ya know. I mean nobody can hear him, ya know. Just the other day I was shellin' beans – right at this here table – and I almost stepped on his hand. He was sittin' right under the table.» <...> «I mean ya gotta weigh every word ya say around him,» Sandra said. «It drives ya loony.» (Down at the Dinky, p. 32). Слова служниці worry, loony, pussyfooting, weigh every word, у внутрішній комунікації імплікують осуд способу життя господарів, а у зовнішній – засудження анти-сегізму (служниці поза очі ображає господаря дому – єврея).*

Фактор імлікатури у мовленні героїв «Дев'яти оповідань» так само важливий, як і у мовленні автора, наприклад: *«They're all goin' over to the goddam draft board,» he said. «We're gonna fight the Eskimos next. Know that?» «The who?» said Ginnie. «The Eskimos.... Open your ears, for Chrissake.» «Why the Eskimos?» «I don't know why. How the hell should I know why? This time all the old guys're gonna go. Guys around sixty. Nobody can go unless they're around sixty,» he said. «Just give 'em shorter hours is all.... Big deal.» (Just Before the War with the Eskimos, p.22).*

У збірці знаходимо елементи іншого мовленнєвого коду – листування між персонажами. Листи характеризуються уважним добором лексичних засобів, відсутністю скорочень, розмовних форм, синтаксичною правильністю. Так, лист тринадцятирічної Есме до випадкового знайомого – це зразок високого стилю епістолярного жанру, що у внутрішній комунікації імплікує унікальність героїні, а у зовнішній – основні теми збірки: право на «інакшість» і духовну близькість між людьми.

Отже, аналіз мовленнєвого коду «Дев'яти оповідань» є інструментом розкриття філософської концепції автора. Тут, зокрема заслуговує на увагу питання імплікатур у мовленні антагоністів, які реалізують протилежні імпліцитні смисли у внутрішній і зовнішній комунікації, що може бути предметом подальших студій.

Література:

1. Безугла Л. Р. Вербалізація імпліцитних смислів у німецькомовному діалогічному дискурсі: Монографія / Л. Р. Безугла. – Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2007. – 322 с.
2. Шевченко И.С. Историческая динамика прагматики предложения. Английское вопросительная предложения XVI – XX веков / И. С. Шевченко. – Харьков : Константа, 1998. – 167 с.
3. Crystal, D. The Cambridge encyclopedia of English, 2nd ed. / D. Crystal. – Cambridge : Cambridge University Press, 2003. – 506 p.
4. New world encyclopedia. – Режим доступу: http://www.newworldencyclopedia.org/entry/Roman_Jakobson
5. Stellessman, J. Aspects of dramatic communication: Action, non-action, interaction / J. Stellessman. – Amsterdam : Rodopi, 1992. – 164 p.

Джерело ілюстративного матеріалу:

6. Salinger, J. D. 1953. Nine Stories / J.D. Salinger. – United States : Little, Brown and Company. Reprint edition, 1991. – 89 p.

УДК 811.161.2

І. О. Купіна,

Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди, м. Харків

ФРАЗЕОЛОГІЧНІ ОДИНИЦІ ЯК МОВНІ ЗАСОБИ РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ КАТЕГОРІЙ ПРОСТОРУ ТА ЧАСУ В СЕМАНТИЧНОМУ ПОЛІ «ГРАНИЧНІСТЬ»

У статті розглянуто функціонування фразеологічних одиниць як мовних засобів репрезентації категорій простору та часу в семантичному полі «Граничність». Проаналізовано фразеосинонімічні ряди, об'єднані інтегральною семою.

Ключові слова: фразеологічна одиниця, фразеосинонімічні ряди, семантичне поле.

В статье рассмотрено функционирование фразеологических единиц как языковых средств репрезентации категорий пространства и времени в семантическом поле «Предельность». Проанализированы фразеосинонимические ряды, объединенные интегральной семой.

Ключевые слова: фразеологическая единица, фразеосинонимические ряды, семантическое поле.

The paper dwells on the functioning of phraseological units as linguistic resources of representation space and time categories in the semantic field «limit». Phraseological-synonymic lines which are combined by integral seme are analyzed in this article. The choice for the study of phraseological units caused by the importance of the concept of 'limit' that passes through the point of human being in his space-time definiteness where space and time are the basic philosophical categories that reflect the objective reality through the system of linguistic resources and are presented in the form of space-time coordinates of the life.

Key words: phraseological unit, phraseological- synonymic lines, semantic field.

Простір і час – основні філософські категорії, що віддзеркалюють об'єктивну реальність через систему мовних засобів і представлені у вигляді просторово-часових координат буття. Визначення категорій простору та часу, перш за все, – проблема світогляду, гносеології. Для філологічних досліджень актуальність концепції простору та часу полягає в пошуці відображення буття, у можливості синтезу картини світу, національної свідомості, шляхом аналізу мовних засобів.

Простір розглядається у філософії, геометрії, культурології, психології, лінгвістиці та інших науках. Простір, поряд із часом, є основним атрибутом матерії, основної форми буття. Однак простір, на відміну від часу, краще сприймається людиною, бо для того, щоб зрозуміти простір, достатньо відкрити очі, повернути голову, підняти руки.

На сьогодні висвітлено декілька концепцій простору та часу для різних рівнів організації Всесвіту. У макросвіті, де існують два різновиди класичних полів – електромагнітне та гравітаційне, Людина – істота макроскопічна. Саме макроскопічний простір-час є одним із головних у досвіді та пізнанні людства, у ньому реалізовані об'єкти людських масштабів. Різноманітні макроскопічні об'єкти ми сприймаємо не безпосередньо, а лише через інші об'єкти та явища, тобто через переосмислення інформації на макроскопічну мову.

Семантика образних фразеологічних одиниць зі значенням простору віддзеркалюється за допомогою семантичної моделі, що є сукупністю таких макрокомпонентів: денотативного, сигніфікативного, структурного, конотативного, культурно-національного. Основна мета фразеологізмів, які виражають значення простору в українській мові, – створити виразну, чуттєву, естетично значущу мовну картину світу.

Час належить до тих загадкових реалій, які, починаючи з глибокої давнини, визначали смислове поле людського світосприйняття і формували його світовідчуття. Загадка часу хвилювала і досі хвилює не тільки філософів, але й лінгвістів. У нашому буденному уявленні час – наступність моментів, точніше, інтервалів – секунд, хвилин, годин, днів, років, десятиліть, століть, нарешті, епох. Час плине послідовно, за допомогою часу ми виміряємо всі рухи та різноманітні зміни, що відбуваються як у зовнішньому світі, так і в нашій власній душі. На відміну від просторового руху, плин часу є незворотним: час ніколи не рухається назад. Однак при спробі перейти від повсякденного уявлення про час та його поняття й дати влучне визначення того, що таке час, виникають величезні труднощі.

Слід зазначити, що час так само, як число, величина, що має свій «кінець», «межу», «границю», «граничність», тільки граничність не «внизу», як у числа, і не «вгорі», як у величини, а в «середині». І справді, адже час видається нескінченним і в минуле, і в майбутнє, тому його «граничністю» є момент сьогодення, який є одночасно початком майбутнього і кінцем минулого, забезпечуючи цим безперервність часу.

Основними складовими простору є місце й положення, тісно пов'язані між собою. Місце має вигляд просторової межі та деякого об'єму, визначених цією межею. Положення – координатися одного місця відносно іншого, у процесі чи явищі.